

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 16/1998 rd**Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel****INLEDNING****Remiss**

Riksdagen remitterade den 23 september 1998 regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om ersättning av brottsskador av statsmedel (RP 115/1998 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Mikko Könkkölä och lagstiftningsrådet Antti Leinonen, justitieministeriet
- försäkringsöverdomare Lea Kärhä, försäkringsdomstolen
- lagman Lauri Melander, Vanda tingsrätt
- enhetsdirektör Mailis Lappikoski, Statskontoret

- direktör Petra Kjällman, Brottsofferjouren
- advokaten Jukka Suvanto, Finlands Advokatförbund
- ombudsman Pirkko Lahti, Föreningen för Mental hälsa i Finland rf
- vicehäradshövding Hannu Ijäs, Finska Försäkringsbolagens Centralförbund rf
- professor Leena Sisula-Tulokas
- juris doktor Pauli Ståhlberg.

Samband med andra propositioner

Propositionen har samband med regeringens proposition med förslag till lag om ändring av skadeståndslagen (RP 116/1998 rd), om vilken lagutskottet har lämnat ett tillstyrkande betänkande (LaUB 13/1998 rd).

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det på lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel baserade ersättningssystemet skall utvidgas och att någon som står särskilt nära en person som har omkommit till följd av brott i vissa fall skall ha rätt till ersättning för lidande som åsamkats honom på grund av förlusten av en närstående. Förslaget hänför sig till regeringens proposition om ändring av skadeståndslagen.

Regeringen föreslår vidare att det skall vara möjligt att enligt prövning betala ersättning av statsmedel för personskada till följd av brott som

har begåtts utanför Finland, även om vistelsen utomlands inte berott på arbete, studier eller annan därmed jämförbar omständighet.

För att undanröja oklarheten beträffande omfattningen av ersättningsmyndighetens rätt till information skall enligt förslaget i lagen tas in en bestämmelse om Statskontorets rätt att av domstolen få de rättegångshandlingar som behövs för att utreda och avgöra saken, också då det är fråga om sekretessbelagda handlingar. Dessutom kommer i lagen att ingå en uttrycklig bestämmelse om att Statskontoret inte är bundet

av domstolens avgörande i skadestandsfrågan när det beviljar ersättning av statsmedel.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft samtidigt med de ändringar som föreslås i regeringens proposition med förslag till ändring av skadeståndslagen.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Av de orsaker som anges i propositionen och med stöd av erhållen utredning finner utskottet propositionen behövlig och lämplig. Utskottet tillstyrker lagförslaget i propositionen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Allmänna premisser

Enligt gällande skadeståndslag beviljas ersättning framför allt personer som skadats genom en skadebringande gärning. Skada som åsamkas en offret närstående person ersätts med stöd av en uttrycklig bestämmelse i lagen i endast två fall. Dessa fall gäller begravningskostnader till skäligt belopp och förlust av försörjning för den som varit beroende av underhåll från den omkomne. En sådan ersättningspraxis svarar inte längre mot den allmänna rättsuppfattningen.

För att rätta till situationen föreslår regeringen i proposition RP 116/1998 rd, som har samband med föreliggande proposition, att i skadeståndslagen skall tas in en bestämmelse som förbättrar den skadeståndsrättsliga ställningen för personer som stått den omkomne nära.

Den nya bestämmelsen har begränsats så att ersättning med anledning av dödsfall bara kan tilldömas den som stått den omkomne särskilt nära, såsom en förälder som bott i samma hushåll som ett barn som mist livet. Dessutom förutsätts att döden har vållats uppsåtligt eller av grov oaktsamhet. Den som yrkar ersättning behöver inte lägga fram bevis på åsamkat lidande.

För att den nya smidiga, dispositiva bestämmelsen också skall ha någon praktisk betydelse, föreslås motsvarande ändring i brottsskadelagen. Om skadevållaren inte betalar det ådömda

skadeståndet, kan den som stått offret nära få ersättning av statsmedel.

Ersättning av statsmedel (6 a §)

I föreslagna nya 6 a § stipuleras att till närstående till den som har omkommit betalas ersättning för lidande till följd av dödsfallet enligt villkor i skadeståndslagen. Maximibeloppet för den ersättning som betalas av staten föreslås bli 20 000 mark.

Fastän maximiersättningen är jämförelsevis liten, anser utskottet att det är principiellt viktigt att statens ersättningsansvar utsträcks till att omfatta psykiskt lidande. Ersättningsbeloppet kommer sannolikt småningom att kunna höjas och rätten till ersättning för psykiskt lidande utsträcks till exempelvis dem som står nära en person som invalidiserats svårt.

Begreppet "närstående" i paragrafen är tolkningsbart. Vid utfrågningen av de sakkunniga föreslogs att det avgörande kriteriet skulle vara att offret och den närstående bor tillsammans. Detta är en viktig grund, men är inte den enda och inte nödvändigtvis alltid en absolut grund. Rättspraxis får avgöra hur begreppet skall förstås.

Formuleringen av bestämmelsen kan ge vid handen att staten åtminstone i princip betalar hela den ådömda ersättningen. För att undvika denna felaktiga uppfattning föreslår utskottet att den finska skrivningen av paragrafen justeras och att ordet "korvaus" ändras till ordet "korvausta". Ändringen påverkar inte den svenska lagtexten.

Utskottet anser det viktigt att ersättningspraxis bygger på flera personers åsikt om saken och på en omfattande diskussion. Det är därför nödvän-

digt att ersättningsansökningarna behandlas i brottsskadenämnden. En riksomfattande, enhetlig ersättningspraxis innebär även att ersättningar som en domstol ådömt inte bara kan sänkas utan också höjas inom de i bestämmelserna fastställda gränserna.

Statskontorets behörighet (14 §)

Regeringen föreslår med hänvisning till vedertagen praxis att i 14 § brottsskadelagen tas in en bestämmelse om att Statskontoret inte är bundet av domstolens avgörande i skadestandsfrågan.

Den nya bestämmelsen kritiserades vid utfrågningen av de sakkunniga, eftersom den ansågs kränka rättens auktoritet. Frågan utreddes i lagutskottet. Följande synpunkter kom då fram:

— Statskontoret är bundet av domstolens beslut när det gäller det straffrättsliga avgörandet av skuldfrågan.

— Ansvaret för ersättning av skadan tillkommer i första hand den som orsakat skadan.

— Statens ansvar för skadan är sekundärt i förhållande till skadevållarens ansvar. Det sekundära ansvaret grundar sig på föreliggande brottsskadelag. Bestämmelserna om ett system med sekundärt ansvar har införts, för att brottsoffret annars mycket ofta skulle bli utan ersättning, vilket inte är rimligt.

— Finsk rätt känner många olika ersättnings-system, bland annat alla frivilliga försäkringar och den lagstadgade olycksfallsförsäkringen. Ersättningsystemet är i princip detsamma i alla: ersättningsansvaret och ersättningsbeloppet fastställs utifrån ett avtal eller en lag oberoende av skadevållarens ersättningsansvar.

Vid rättegång är skadestandsärendena så kallade dispositiva ärenden, dvs. ärenden där förlikning är tillåten. Detta leder till att domstolen inte alltid självständigt kan bestämma skadeståndets belopp, utan är bunden av den summa som enligt skadevållarens medgivande är riktig. Detta har resulterat i en synnerligen oenhetlig rättspraxis och ersättningsnivå. Ersättningarna varierar från en rättegång till en annan och från en ort till en annan. Om ambitionen är att det skadestånd som skadevållaren döms att betala vid en rättegång alltid skall grunda sig på brottsskadelagen och uppgå till samma belopp och betalas med

statens medel, måste rättegången i brottsskadelagen anges som det primära alternativet och staten alltid vara representerad vid rättegångar där det kan bli fråga om skadestånd. Detta vore dock ett dyrt och oändamålsenligt system.

Med stöd av det ovan anförda anser utskottet att den nya bestämmelsen i 14 § skall godkännas utan ändringar. Om mera medel kan anslås för ersättning av brottsskador, är det lämpligare att använda dem till att höja ersättningsbeloppen eller utvidga sfären för ersättningsgilla skador än att utöka byråkratin.

Utskottet vill understryka huvudregeln: Det är alltid den som vållat skadan som i första hand är ersättningsskyldig, inte staten. Oberoende av att staten betalar ersättning förblir skadevållarens primära ansvar i kraft och brottsoffret kan alltid driva in återstoden av skadeståndet hos den dömda.

Statens sekundära ersättningsansvar har givit upphov till förvirring och indignation hos brotts-offren. Utskottet har tidigare förutsatt att brotts-offren informeras om sin rättighet att söka ersättning av statsmedel. Utskottet kompletterar sina tidigare ställningstaganden och framhåller att de broschyrer som delas ut till de ersättningsberättigade måste innehålla en tillräckligt lättfattlig redogörelse för skillnaden mellan gärningsmannens och statens ansvar och de olika ersättningsgrunder de bygger på.

Vissa lagtekniska detaljer

2 a §. I detta sammanhang föreslås en ändring även i 2 a § med avseende på ersättning som betalas med anledning av brott som begåtts utanför Finland. Ändringsförslaget är komplicerat: Först ändras 2 mom. och därefter fogas ett nytt 2 mom. till paragrafen, varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom.

I gällande officiella lagstiftningsanvisningar rekommenderas att hela paragrafen ändras, även om inte alla moment i den ändras. Utskottet anser att lagförslaget blir tydligare och lättare att förstå om anvisningarna följs. Utskottet föreslår att lagförslaget skrivs så att 2 a § ändras i sin helhet. Därför måste också ingressen justeras.

Lagens rubrik. I lagförslaget ingår också ett förslag om att lagens rubrik skall ändras och ges

den i praktiken vedertagna formen ”brottsskadelagen”. Utskottet understödjer förslaget. Den nya rubriken har dock av misstag skrivits på fel ställe i lagförslaget. Utskottet har korrigerat placeringen av rubriken i enlighet med vedertagen skrivningspraxis.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet vördsamt

att lagförslaget godkänns med följande ändringar:

Lag

om ändring av lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 21 december 1973 om ersättning för brottsskador av statsmedel (935/1973) lagens rubrik, 2 a § (utesl.), 14 § 1 mom. och 27 a §,

av dessa 2 a § (utesl.) sådan den lyder i lag 63/1984, 14 § 1 mom. sådant det lyder i lag 133/1987 och 27 a § sådan den lyder i lag 194/1997, samt

fogas (utesl.) till lagen en ny 6 a § och till 16 §, sådan den lyder i lag 916/1985 och i nämnda lag 133/1987, ett nytt 3 mom. (utesl.) som följer:

Brottsskadelag

2 a §

Har brottet begåtts utom Finland, utges ersättning endast för personskada. Förutsättning för ersättning är att den mot vilken brottet har riktats stadigvarande var bosatt i Finland då brottet begicks och att hans vistelse utomlands berodde på arbete, studier eller annan därmed jämförbar omständighet. För ersättning för förlust av underhållsskyldig krävs ytterligare att den till underhåll berättigade stadigvarande var bosatt i Finland då brottet begicks. (Nytt 1 mom.)

(2 och 3 mom. som i RP)

6 a §

(Som i RP)

14, 16 och 27 a §

(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Helsingfors den 12 november 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv
vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /cent
Toimi Kankaanniemi /fkf
Juha Karpio /saml
Anne Knaapi /saml
Pekka Kuosmanen /saml

Kari Myllyniemi /cent
Reino Ojala /sd
Markku Pohjola /sd
Heikki Rinne /sd
Pekka Saarnio /vänst
Jukka Tarkka /ungf.

RESERVATION

Motivering

Regeringens proposition om att till en närstående till en person som har omkommit genom brott betalas ersättning för lidande till följd av dödsfallet enligt villkoren i 5 kap. 4 a § skadeståndslagen är ett steg i rätt riktning. Maximiersättningen skall enligt förslaget vara 20 000 mark. Utskottet har dock med fog ändrat den vilseledande formen ”korvaus” till ”korvausta” i den finska texten i lagrummet. Ändringen har motiverats bland annat med att ingen som helst betalning oberoende av belopp kan utgöra full ersättning för en nära anhörigs lidande.

Enligt propositionen och likaså enligt utskottsmajoriteten skall ersättningen beviljas och

betalas av Statskontoret, som inte är bundet av domstolens beslut i ersättningsfrågan. Vi kan inte godkänna en sådan författning, som gör det möjligt för en förvaltningsmyndighet att enligt egen prövning köra över ett domstolsbeslut. Domstolen, som avgör brottmålet i övrigt, har de bästa möjligheterna att fatta ett rimligt och bindande beslut också i ersättningsfrågan. Dess beslut bör kunna ändras endast av en högre domstol.

Förslag

Med stöd av det ovan anförda föreslår vi

att lagförslaget godkänns med följande ändringar:

Lag**om ändring av lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 21 december 1973 om ersättning för brottsskador av statsmedel (935/1973) lagens rubrik, 2 a §, 14 § 1 mom. och 27 a §,

av dessa 2 a § sådan den lyder i lag 63/1984, 14 § 1 mom. sådant det lyder i lag 133/1987 och 27 a § sådan den lyder i lag 194/1997, samt

fogas till lagen en ny 6 a § (utesl.) som följer:

Brottsskadelag

2 a och 6 a §
(Som i LaUB)

14 §

Ersättningen utbetalas av statskontoret (utesl.). Statskontoret har utan hinder av sekretessbestämmelserna och sekretessföreskrifterna rätt att av domstolen få de uppgifter som behövs för utbetalning av ersättningen.

16 §
(Utesl.)

27 a §
(Som i LaUB)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i LaUB)

Helsingfors den 12 november 1998

Sulo Aittoniemi /cent
Kari Myllyniemi /cent

Toimi Kankaanniemi /fkf
Jukka Tarkka /ungf

